

Ese in tóta
Sambat'a.
Pretulu abon.
in Sibiu pe anu
3 fl. 40 cr., pe
1/2 anu 1 fl.
70 cr.

AMICULU SCÓLEI.

Pentru tóte
provinc. austr.
pe anu 4, pe 1/2
a. 2 fl., pentru
princ. romane
pe anu 38, pe
1/2 a. 19 piast.

Catedra de limb'a si literatur'a romana la universitatea din Pest'a.

Lectorii nostrii vor fi vediutu din o corespundintia esita intr'unulu din numerii trecuti ai fóiiei nóstre pasii ce-i facù in anii trecuti junimea romana dela Universitatea pestana pentru infiintiarea catedrei de felulu mai susu la aceasi universitate. De atunci si pana mai in dílele trecute nu puturemu nimica affá de pasii facuti mai departe in asta cauza importanta. Decurendu in sa „Pesti Napló“ ne aduce armatórele:

„Episcopulu rom. c. de Urbea mare baronulu Vasiliu Erdelyi inca in 2. juliu 1855 s'a fostu indreptatu cu rugare catra fostulu guvernul imperialu pentru infiintiarea unei catedre de limb'a si literatur'a romana la universitatea m. r. — Dara in decursulu mai multor ani necapetandu nici o resolutiune, nici putendu intielege nimica de órecari dispuse-tiuni mai inalte facute in asta cauza, in 29. decembre 1859 a facutu de nou propusatiune in asta privintia la fostulu acela guvernul. Acésta inca a avutu totu acea sórte. Abea astadi a esítu la lumina documentulu acela, candu guvernulu de-acum m. r. preluandu dela fostulu guvernul c. r. actele, a aflatu intre aceste si pe cele relative la caus'a mentionata, si indata le-a si comunicatu spre darea parerii cu universitatea m. r., la care sectiunea filosofica, de care tiene catedr'a infiintianda, in siedinti'a-i din urma s'a declarat, ca cu bucuria patriotica ar salutá infiintiarea catedrei pentru limb'a si literatur'a romana la universitatea reg. mag.“

Ca ce se va mai face mai departe, vomu vedea.

In legatura cu mai multi articuli publicati in Nrii trecuti ai „Amicului“, ne luamu voia a trece in colónele nóstre cateva trasuri dintr'unu articulu din „Ost und West“ privitoriu la starea scóleloru din Banatu.

In Nrulu 40 alu acelui diurnalul citimu:

„E cunoscutu, ca in Temisiór'a, cá mai in totu Banatulu timisianu, populatiunea magiara nu face 3—4 procente a intregii populatiuni; si totusi videmu, abia ajungendu la domnie suverana, ca se facu incercari a introduce limb'a magiara in scólele nemagiare.

Adunanti'a generala a reprezentatiunei cetatiene a decretatu adica in 28. martiu anulul c. cu Nrulu 102 urmatórele.

„Spre a dá scóleloru de aici si invetiamentulu publicu preste totu, éra specialminte scolarimei de aici de ambe sesele o directiune nationala si deplinu corespondietóre referintieloru timpului presinte, cum si cerintieloru lui, si spre a le dá o consideratiune in tóta privint'a, se va stabili o comisiune: cá se iá in vedere tóte scólele de aici, se-si traga informatiunile in-tetitóre asupr'a limbei instructive, cu privire la imperativ'a trebuintia a introducerii limbei magiare, si asupra midilóceloru aplicande in respectulu din urma, mai departe asupra calificatiunei invetiatoriloru in privint'a cunoscintiei de limb'a magiara, si a-si face incóce rapórtelene necesarii in asta privintia“.

La acésta, credu, totu comentoriulu e de prisosu; intr'aceea cá aditementu mai sciu unu casu intocma de importantu, carele isbindu deadreptulu in legile proprii ale Ungariei, este inca cu atata mai batetoriu la ochi.

In siedinti'a din 4. apr. a. c. a comisiunei comitatului Timisioareanu, membrulu de comisiune consiliariulu c. r. de scóle C. I. (Ioanovicu) a adusu inante, ca unu inspectoru de scóle a subtrasu sinvolnicu si in contr'a legii din léfa si accidentiele sistemisate ale

invetiatorului romanu din Sipetu si le-a intrebuintiatu spre imbunatatirea dotatiunei notariului comunalu (unu magiaru).

Aici avemu acuma de a insemná, ca dupa articolulu 27 din anulu 1790, trebile scolastice ale neunitiloru preste totu forméza unu *jus reservatum maiestaticum*, asupra carora autoritatile comitatense nu au nici o competintia. Cu tóte aste onorabil'a representantia comunala a declaratú, ca consiliariulu c. r. scolaru, cá atarui, i denéga dreptulu conducerii trebiloru scolastice si a decisu, a se face cunoscutu la toti docintii neuniti prin cerculariu, ca ei in viitoriu in trebi scolastice n'au d'a se mai tienea de consiliariulu loru scolasticu, ci de judii scaunali, respective directorii scolari locali. Vedi bine, Consiliariulu scolaru a protestatu in contra acést'a in numele legii, caci decisiunea acésta isbesce de a dreptulu in cele mai sante interese ale nóstre nationale, cum si in dreptulu lamuritu pozitivu: in sa ce folosescu protestele neputintióse facia cu incumetarile silnice!

Totu din acea siedintia comitatensa merita a se mai mentioná, cá unu ce caracteristicu, ca dupace D. consiliariu, razimatu p'alu cincilea autografu p'renaltu catra bar. Vai din 20. octobre 1860, in tóte vorbirile sale s'a folositu de limb'a sa nationala, adica de cea romana, si dupace primulú vice-comite presidetoriu, fia dísu in onórea lui, nu s'a pututu induplecá de catra ultraistii cei aduncu vatemati prin acésta in sentimintulu loru magiaru, cá se opréscá dela vorbire pe Cons. numitu: fórté multi din acei magiari intaritati in gradulu celu mai inaltu a parasitu adunanti'a cu ostentatiune mare!"

Asiá rapórtá in »Ost u. West« unu corespondintu alu seu dela Timisiu. Noi, comparandu cele decurse pan'acum, venimú la o conclusiune fórté trista, pe care, voidu a remanea drepti, o si descoperimú aici. Institutulu consiliariloru de scóla, asiá precum a fostu sub guvernulu trecutú, cu tóte c'ar fi fórté de doritu, totusi anevoie va mai putea sustá prelunga sistem'a guvernamentalá acuma pornita. Causese pentruce, nu sunt greu de aflatu. Dealta parte érasí cadiendu institutulú consiliariloru, deórece la guvernulu constitutionalu — dupa cum erau timpii mai vechi — nu esista o institutiune, care se corespunda deplinu cerintieloru presinte in respectulu scóloru —, acése in viitorulu celu mai d'aprópe au se decada la ticalosi'a vechia, daca nu cumva anteiú prin comitate si apoi mai virtosu la antei'a dieta nu se va luá caus'a scolara (una din cele mai importante) la desbateri

seriósé si nu se voru face indata orecari dispusetiuni nóue salutarie, dupa must'r'a altoru tieri constitutionale, pentru durabil'a prosperitate a scóloru!

Scienti'a agricóla si progresulu ei.

Scienti'a agriculturii pana acumú a jucatu la noi o rola cu totulú ne'nsemnata in instructiunea publica. Nu voimú a aratá aci causele, care au facutu cá ó asemenea scientia se fia departata din rondulu celorlalte invetiáminte; nu voimú a atinge susceptibilitatea invetiatiiloru nostri; voimú numai a aratá prin organulu instructiunii publice, ca scienti'a agricóla este o scientia inalta si demna de a fi alaturi cu scólele cele mai inalte. Cei carii au respins'o au intielesu pucínu inaltimea astei scientie, n'au vediatu intr' in sa de catu partea practica; aci este erórea. Dar' care practica póte progresá, candu ea nu deriva din teorii sistematice? Teori'a nu este de catu logic'a practicei, desfintiantu teori'a, condamnámú practic'a la o simpla rutina. Acea ce vedemú in fapta astadi la cultivatoriú nostri, practica fara logica.

Agricultur'a cá practica este fórté vechia; ea s'a formatu deodata cu societatiile; ér teoriile scientifice au inceputu de pucínu timpu si numai de atunci cu dinsele a inceputu si progresulu practicei agricole. Desi agricultur'a datéza dela formarea societatei, in sa in timpurile antice n'a facutu nici unu progresu, nici o teorie stabila nu posedemú astadi dela cei vechi. Cultur'a la cei vechi consistá numai in cereale si in vii. Acestea singure erau obiectulu agriculturii loru. Mai tardiu in timpulu medianu, agricultur'a in man'a popiloru incepú a dá óre-care semne de progresu, dar' astu micu progresu remase numai in man'a catoruva invetiati, caci pe atunci luminele erau monopolulu popiloru. Agricultur'a in acele epoce nu poté progresá din caus'a inapoiarei celorlalte scientie; in acele epoce fenomenele naturei erau prea pucínu studiate; scientiele naturale si fisice erau inca in copilarie si asta copilarie a sciintieloru domni pana in secolulu alu 18-lea. Pan'atunci nutritia si respirarea planteloru erau necunoscute; pamentulu, aerulu si ap'a erau pana nisce elemente neanalizate. Astadi in sa cunóscemú chiaru functiunile diferiteloru organe ale planteloru, cunóscemú cumú seva circula in corpulu loru spre a alimentá diferitele loru organe; cunóscemú ca radecinele planteloru absorbu din pamentu materiile solubile in apa; din atmosfera foile absorbu corpi gazosi; dar' ce este mai

multu este apretinirea cantitatii corpilor absorbiti de plante, prin care putem calculá pentru plante intocmai cá si pentru animale cuantitatea diferitelor elemente ce intra in constitutiunea lor. Acestea nu se puteau sci mai inainte de a cunósce fisiologi'a plantelor si chimi'a analitica; asemenea nu se cunoscea influinti'a meteorilor asupra vegetatiunii mai inainte de a cunósce meteorologi'a si a se putea esplicá fenomenele fizice; instrumentele nu se puteau perfectená mai inainte de sciinti'a mecanice. Éta dar' ca lips'a teoriilor a fostu caus'a, ca agricultur'a se remaie atatia secolu intr'unu síru de operatiuni practice, care s'au repetatu fara nici o scambare dela cei vechi pana in secululu alu 18-lea

Pe la finele astui seculu luminele incepura a se imprastia cu osebite; teoriile incepura a se pune in practica, si agricultur'a incepú a deveni obiectulu studiului ómeniloru invetiati; astufelu agricultur'a intrá si dinsu in rondulu celorlalte sciintie. Vedemu dar' ca mai antaiu s'a aflu causele diferitelor fenomene, mai antaiu s'a perfectonatu sciintiele pure si apoi s'a dedusu dintr'insele operatiunile practice; teoriile dar' au nascutu progresulu practicei, adica mai antaiu sciinti'a pura si apoi sciinti'a tehnologica. Asia s. e. fisiologi'a vegetale ne arata ca, cá o planta se dezvoltéie are trebuintia de lumina, caldura, apa, carbonu etc. Éta sciinti'a pura, din care deriva sciinti'a tehnologica, aceea care ne invétia cumu trebuie se ne servim de obiectele naturei, cumu se le punemu intr'o positiune cá caldur'a, ap'a si tóte cele ce 'i servu de alimentu se 'i póta veni mai bine in ajutoriu. Scopulu unei sciencie tehnologice este de a cunósce si a aplicá; acésta este arta sau industri'a; agricultur'a nu este si ea decatu o arte, o industrie cá or-care sciintia tehnologica; fiindca ea n'are de scopu numai a cunósce, dar' si a produce o utilitate materiale societatei.

Din cele ce díseramu, intielegemu ca agricultur'a 'si are teoriile sele, care deriva din scienciele pure; se determinamu acumu sciintiele care concuru la formarea sciintiei agricole. Scimu ca agricultur'a se ocupa cu productiunea vegetalelor; dar' aste vegetale cresc si se nutrescu in pamentu si in aeru. Cá se cunóschemu si se studiemu pamentulu, care serve de basa plantelor, trebuie a studiá diferitele sele elemente la diferitele sele straturi si in diferite localitati; sciintiele care ne servu la unu asemenea studiu sunt chimi'a si geologi'a. Cá se studiemu aerulu in care respira plantele, cá se cunóschemu influinti'a caldurei si a luminei asupra vegetatiunii, ne adresamu la chimie,

si la meteorologie. Cunosciinti'a vietiei si a constitutiunii plantelor o gasimu in sciinti'a, care tratédia despre plante s'au botanica. In fine agricultur'a cá o sciintia tehnologica, cá o sciintia care forma avuti, si avutiile cele mai pretióse, are trebuintia de studiulu economiei sociale. Prin teoriile economice studiemu capitalulu, principalulu instrumentu alu productiunii agricole; pr'intr'insele studiemu pamentulu in raportu cu productiunea si societatea, pr'intr'insele studiemu munc'a, care este agentulu celu mai energicu alu productiunii etc.

La sciintiele de mai susu avemu inca se adaogemu mecanic'a agricola si geniulu ruralu, caci in cuprinsulu sciintiei agricultur'e intra si perfectonarea instrumentelor si machinelor agricole precumu si mesurarea campurilor si dirigirea apelor. Arta veterinara este unu adausu la asta sciintia, care face parte integrante diu alta sciintia, aceea a medicinei vitelor. Agricultorulu este deosebitu de veterinariu; cu tóte astea s'a adoptatu in scolele sciintiei agricole, a se predá si órcare notiuni despre arta veterinara indispensabile unu agricultorulu.

Sciintiele care compunu sciinti'a agricola s'au teoriile necesarie la crescerea plantelor agricole si formarea productelor lor, fórma partea tehnica a sciintiei; ér aceea care se ocupa cu productiunea agricola in raportu cu capitalulu, pamentulu, munc'a, cu pretiulu, fórma partea economica a sciintiei, care iá numire de economia rurale. Partea tehnica iá numire de agronomia. Punerea in lucrare a astei teorii, partea practica a acestor sciintie, se numescu agricultura. Se obicinuesce a se numi agricultura chiaru teori'a agricola, candu acésta se marginesce intr'o simpla descriere a operatiunilor agricole. Asiadara, una este agronomulu si alta este agricultorulu, fiindca una este sciinti'a si alta punerea ei in lucrare; in fine celu ce are misiunea de a esecutá prin braciile sele operatiunile agricole, acela este cultivatorulu.

(Vá urmá.)

Mórtea episcopului Lemény si legatele lui.

Dupa scirea trista publicata in urm'a unui telegramu prin foiele romane, in 29. marte s. n. se mutá la cele eterne Ilustritatea Sa D. Joanu Lemény candva episcopulu Fogarasului; éra ceremoniele funerali se tienura in 31. a aceliasi lune, candu mortulu fú adusu

din claustrulu franciscaniloru cu solemnitate, portatu fiindu pre urmeri de doispredece teologi din seminariulu gr. c. centr. pana la beseric'a St. Varvare, unde se celebrara cele prescise ale înmormentarei de catra pré on. D. canonicu Josifu Popu Selageanu, carele nu pregetá a osteni pana la Vien'a, spre a poté aretá ultimulu acestu semnu alu iubirei crescinesci catra repausatulu, Escel. Sa D. episc. alu Oradiei fiindu prim unu morbu impedecatu. Numele si demnitatea ce imbracá repausatulu in viéti'a sa, aduná la astrucare-i toti romanii, demnitari si altii, ce se aflá de presente in capitala, cum si o multime de poporu, intemplantuse, a fire chiaru diou'a de pasci la latini; de a caroru mare parte fú apoi petrecutu pana la cimitirimulu dela St. Mar. Adormitul in Domnulu se nascú dupa sistematismulu univers. din Roma, in Desmiri lunga Clusiu in 23. aprile 1780, si dupa o cariera plina de activitate cá profesoriu in Blasiu, cá protopopu in Clusiu, dupa aceea earu in Blasiu cá canonicu si secretariu lunga nemoritoriulu Bobu, fú alesu, intaritu si promovatu la trépt'a episcopésca in 15. aprile 1833; si asia urmá in scaunulu acelu archierei, pre cari proni'a se pareá a i-fi insarcinatu cu dupla misiune: de a fire nu numai pastori turmei cuventatorie siesi incredentiate in cele sufleteeci, ci totodata si preluptaci si aparatori unei natiuni, pre care se apesá din vecuri a sórtei mana de plumbu. In acésta delicata a loru pusetiune, prin complicat'a constelatiune a evenimenteloru din diecenile mai nóue in multe moduri ingraunata, nece ca s'a potutu apoi, cá se nu le ajunga preste capu a gustá din cup'a amaratiuniloru. Intemplantile din viéti'a archiereului de fericita aducere aminte parte voru se subministre din temeiulu mai susu respicatu materi'a nepartinitórei Clio, parte apoi suntu cu multu mai in prospeta memoria, decatu sa fia opu a le insirá aice. O trasura in sa frumósa din caracteru-i, cu care straluci pana in ór'a mortiei, nu potu a o tacé; intielegu aceea liberalitate insocta de evlavia intru adeveru de parente celoru lipsiti, incatu ti-viene a crede, ca in totu decursulu vietiei si-propuse cá o devisa dis'a lui Victor Hugo: „qui donne au pauvre, prète a Dieu“ (cine daruiesce meserului, impromuta lui Ddieu). — In anii si mai alesu in dílele din urma ale vietiei sale pre lunga jelea de a se vedé in strainatate, departe de placutele, mii de dulci suveniri, desteptatorieie plaiuri ale patriei, pre lunga greutatea betranetieloru, ávú a suferi si de dorerile morburiloru, de cari fú cercetatu. Ci nece in clipit'a cea mai depre urma (in care inca

si-pastrase conscienti'a de sene) n'a uitatu de iubítii sei fii odinaora pastorirei sale concrediuti. Asia voiendu a despune despre averea sa inca traindu, si punendu esecutoriulu testamentului pre Ilustr. D. Cons. de curte Vas. Popu, lasá o oblegatiune de 10,000 f. m. a. cum si o datoria de 2000 f. m. a., cá din acesti cu 4500 f. se se multiuémésca anumítii cumnati, pre cari pana aci mai pucínu i-a fostu ajutoritu; cum si cá remunerare pentru unii credintiosi spriginitori in slabituionile sale, si pentru une scopuri pie; ér' restulu se fia pre sém'a fondului preotiloru deficienti. Cartile ce le castagiá in Viena, le-a donatu biblioteciei teolog. rom. Éca bunulu pastoriu, carele cu pastoriulu pastoriloru, sublimulu seu modelu, cu mantuitoriulu Is. Cs. cu dreptu cuventu a potutu díce: pre carii i-am iubitu, pana la mórte i-am iubitu! Deci sa i-dícemu si noi din anima: *molliter ossa cubent.*

Vien'a 15. aprile 1861.

Dentiatu.

Dorintia timpurana.

Sub titulu acestu „paed. WBltt“ aduce urmatórele: Representantii poporului se creeze o astufelu de organizatiune a vietii de statu si comunale, din care se resulte fericirea poporului.

Adeverat'a fericire a poporului baséza pe tari'a si avuti'a lui; ambe aceste resaru din o cultura sanetosu a aceluia.

Cultur'a adeverata in sa trebue o desvoltá si a formá rapede mintea; a conduce fantasi'a si inim'a astu-modu, cá totu insulu s'ajunga la trépt'a aceea, in care contimpurarii ii dau unic'a diploma nobilitara: de dreptu, piu si intiepletu; éra voi'a si puterea a o indireptá si deprinde astufeliu, cá insulu se se inzestrece cu calitatile urmatóre: æctivitate dibace si durabila cu voia si placere, prelenga activitate folosítóre, cum-patate si caracteru bunu.

O asemenea cultura populara trebue se iá pe omu cá individu, cá insu in conducere, éra nu a maná multimea, cá turmele de vietati.

Daca scól'a populara 'si va fi deslegatu astu-modu problem'a ei, atunci caile progresului sunt deschise; atunci obiectele mai inalte nu se vor mai privi de tortura, ci de nutrementu necesariu si placutu; lucrulu, ocupatiunea va aflá numai laboratorii diliginti, isteti, bravi si inventiosi; ocupatiunile si productele loru se voru prefectiná totu mai tare, si nunumai vor ajunge

la prestatiunile altor stăte, ci le vor si intrece p'acele, produsele straine se vor respinge, cele proprii se vor esportá in departari cu rescumparere de avutia mare, ce are apoi se intre in patria.

Poporul desceptu se inavutiesce, celu inavutitu devine tare si puternicu.

Sciri scolastice.

Clusiu. Inaltulu guvernul alu tierii a decisu in sesiune, cá se se provóce respectivele ordinariate episcopesci, a-si dá opiniunile despre consiliarii de instructiunea publica fosti prelunga guvernulu c. r., ca daca afla de trebuintia se mai remana aceiasi si prelunga guvernulu nou, séu nu.

Gherla. In 14. ale curintei a adormitu in Domnulu unu june de mare sperantia, teologulu de Viena Stefanu Muresianu, tocmai candu pregatitu cu multa serguintia spre implinirea misiunei sale, erá se-si incépa sfer'a activitatii in lume. Elu reposá aici in Gherla, unde venise pentru depunerea esámenelor inca in capetulu lunei lui fauru. Vien'a o parasise din decembrie an. tr. si iérn'a o petrecú in sinulu iubitei sale familii in Urbea-mare.

Intristarea nóstra, carii i-am cunoscutu nobilele sale calitati, este mare, aceea are a o semti si insasi natiunea acum, candu avemu numai pucini umeri purtatori de sarcinile cele grele ale natiunei nóstre.

Onórea cea depe urma a reposatului i o detemu in 16. ale curintei, la solemnitatea care asistá si insusi ilustritatea Sa Domnulu Episcopu, venerabilulu capitulu, multime de cetatieni si teologimea. Vestitul oratoru M. o. D. Basiliu Popu, prefectu de studii a rostitu o cuventare petrundietóre, ér' la mormentu s'a disu alt'a de catra unu amicu alu fericitului, Joane Moldovanu de Zsady.

Astufelu se finira tieremoniile inmormentarii si noi ne reintórseremu cu inime ranite dupa zelosulu nostru consorte si frate.

Amintirea lui — in eternu!

J. P.

Ciacova, 11. aprile. Precum se rapórta de starea scóleloru de prin diecese si tienuturi, intocma cugetu a nu fi lucru desiertu a se descrie si dá la publicu si starea scóleloru singurite de prin fia-care comuna, cá asia se putemu avea cu timpu unu conspectu catu mai

latitu si mai amanuntitu. Comun'a nóstra Ciacova n'a avutu scóla romana pana la anulu 1852, candu prin indemnulu si midilocirea unoru ómeni zelosi, si mai cu sama a lui Joane Micu, Dimitrie Uzonu, Nicolae Micu si altii, carii au fostu patrinsi de trebuintia a desvoltarii filoru in limb'a meterna, s'a ascernutu o rugare la fost'a comisiune scolare (?) in Timisiór'a, pentru a li se dá voia a infiintia scóla romana si in Ciacova, de unde apoi li s'au si incuviintiatu cererea. Prosperitatea de pana acum, are de a o multimi acesta scóla multu si prezelosulu nostru consiliariu de scóle Const. Joanovicu. In acestu anu scóla nóstra s'a mai latitu cu o clasa, a carei infiintare este mai cu sama meritulu reverendisimulu D. protopopu alu Tractulu Ciacovei Vasiliu Tabacovicu, care barbatu a doveditu si pan' acum mare zelu intru latirea culturai in poporulu nostru.

N. Nicolaeviciu,
invetiatoriu.

Din cerculu Beiusiului, in 12/24. aprile. De mai multe ori cetindu din pretiutulu acesta diurnalu, raporturi in interesulu scóleloru nóstre, parte din condeiulu unoru barbati renumiti ai natiunei nóstre, parte din condeiulu confratiloru invetiatori, si apoi vediendu ca din partile nóstre, pan' acum nime nu se incérca a raportá ceva; imi luai eu voia a incunoscintia — in catu me ierta imprejurarile — din partile aceste urmatórele*)

Cerculu Beiusiului sta cam din 100 de comune curatu romane, in 2 protopopiatu adeca: protopopiatulu Beiusiului si protopopiatulu Meziadului; are cam 40—45 de scóle, cu atati invetiatori, intre carii 35—38 sunt preparandi éra ceialalti suplenti — nepreparandi. —

Salariile invetiatoriloru sunt cam de 5 classe, adeca: de 50, 80, 105, 125 si 180 fi. v. a., apoi de 3, 8, 10, 12 si 15 metrete de bucate, si de 4, 6, 8, 10 si 12

*) Nu prea aflamu nimica de imbucuratu in impregiurarea, ca clas'a invetiatoriloru nostri se arata asia de pucinu activa si nu conluera mai nimica la fói'a acésta destinata binelui lor. Daca nu sunt toti nascuti a seria dela sine articuli de gazeta scientifici — ce de altumintrea s'ar cam cere in specialitatea lor — tramitane macaru totu-insulu lucrurile ce le vede si aude intemplantuse impregiurulu seu ori si cum scrisu, c'apoi vom face noi compusetiunea articolului. Asia ceva este de neaparata trebuintia a ni se tramite, deórece noi d'aici nu ne putemu face in totu loculu, cá se vedemu si culegemu cele 'n-template.

orgii de lemne, in unele locuri sunt si lumini, fuioru, fenu, paie si pasula.

Statiuni cu salare de clasa I. sunt 2, de a II. 3 si de a IV. sunt mai toate, ér cu salare de a V. clasa sunt asiderea 2. adeca: in Beiusiu si in Bai'a de arama (Rézbánya); scóla de repetitiune — de duminica — e numai in Rézbánya.

Nainte cu 12 ani abia erá in totu cerculu Beiusiului 8 scóle; dela 1852—1857 numerulu loru sau immultitu cá mai sus, ér posturile se ocupara cum amintitu cu 35—38 preparandi, ceilalti suplenti, adeca neajungandu la inceputu preparandi pentru toate posturile a cautatu a se suplini unele locuri si cu individi, carii n'au ascultat cursulu necesariu pedagogicu, carii de aceea se numescu suplenti. Ei au fostu asiedati numai pana voru esá individe cuvintiosu preparate pentru posturile acele. Durere inasa ca provisoriu a ajunsu la permanentia, caci astadi avemu o multime de preparandi fara de posturi, neincapendu de cei suplenti si carii prin abusu sunt intariti definitivu. Acum cei absoluti sunt siliti se lucre cá dioasi, cá se póta trai, caci alte midilóce n'au. Bietiuu preparandu in timpu de 2 ani cu cheltuiala mare se petréca la preparandie, apoi dupa ce ese despoiatu de toate puterile materiale, se siédia acasa, chiaru candu se afla posturi invetiatoresci! Éta ce dreptate mai e si pela noi!

Momentele timpului de facia, fiind fórte critice, nu me iérta a vorbí pe largu *) despre ticalosiile ce se afla pe la noi — cine voesce a cunoesce mai pe largu, binevoesca a ceti cu atentiune articolii tramisi dela Beiusiu, si publicati in Nrii trecui ai „Telegrafului“ si „Gazetei“ din a. 1860 si 1861, caci tocma asia sémna si sórtea scóleloru. — Destulu, ca noi invetiatorii suntemu tare ingrigiti de sórtea nóstra, caci suntemu asia dicendu fara nici unu capu; cerculare din septemvire 1860 n'am mai capetatu, caci nu e dela cine, esamenulu sem. I. unii l-am depusu, cu relatiunile inasa nu scimu unde a ne adresá, caci cu scól'a ne aflamu in anarchia; fara de acésta suntemu in periclu ca ni se vor miciorá platile; ori ce „ciológa“ ce sci ceti, ambla se fia „dascalu“ si se imbia la poporu, ca va servi mai pe pucinu cá noi, atuncea noi suntemu scosi cá pe la licitatiune; si asiá nu scimu de capulu nostru, nu scimu unde vom ajunge, invetiamentulu patimesce cu totulu! D. protopopu si ablegatu J. Papp dispune asupra invetiatoriloru preparandi dupa placu; depune, pune si i

intaresce cu „szolgabireulu“; asia facu in Verzariu, pe invetiatoriuu de aci Butisca ilu respinsa si in locui e unu nepreparandu mai pucinu capace. In astufeliu de imprejurari multu n'o putemu duce, si de va mai stá multu asiá, scólele vor fi parasite de toti ómenii harnici. Natiunea ar trebui se faca scól'a de cauza nationala, cum si este si se se ingrigesca mai energiosu de acésta, cá pana acum.

Joane Tuducescu,
invetiatoriu.

Vien'a. Spre introducerea reformeloru de lipsa in scóla, inspectorulu supremu de scóle alu archidiecesei din Viena vrea a conchiamá o conferintiá generala de invetiatori, spre a aduná pe asta cale legala parerile barbatiloru de esperiintiá practica. Intre intrebarile ce se vor luá in desbatere se afla si ceea despre sistem'a de patru clase a scóleloru capitale, despre corespunderea cartiloru scolasice de pana acum care se afla prescise, despre metoduulu introdusu intru tratarea unoru obiecte de invetiatura. Domnulu Canonicu si inspectoru supremu diecesanu va inaintá apoi rezultatele acelei conferintié la locurile cuvenite spre decisiune.

Si noi vomu comunicá lectoriloru nostri acele rezultate la timpulú seu.

Materiale de instructiune.

Istori'a romana nationala.

(Urmare.)

C a p u l u III.

(668—802).

ASIEDIAREA BULGARILORU IN TIERELE DELA DUNARE.

§. 21. Constantinu IV., Pogonatu, 668—685.

Acest'a a fostu finlu celu mai mare a lui Constante II., si mai anteu ucide pe Mizizu tiranulu, carele casiunase mórtea tatanu seu. —

Bulgarii, carii trecura la Honglonu, audindu de desiertarea tiereloru la Dunare se rentorcu sub ducele loru Hasparutiú, si cuprindu Daci'a nóua si cea vechia inferióre, pana acea superióre remane sub avari (680). — Bulgarii trecu Emulu, si predeza Tracia, éra imperatulu cumpera pacea

* De ce nu?

pe bani, — dupa ce perde o lupta mare pe apa si uscatu la Odisu, (lenga Varn'a). —

Stramosii nostri toti suntu acuma sub jugulu bulgariloru, si se rumpu tóte corelatiunile loru cu Constantinopoiulu, cá si mai de unadi cu Rom'a. —

Bulgarii nesuindu se cuprinda capitala comitu crudimi neaudite in provincie de dincolo de Emu, cá se péra puterea Romei noue; si o multime de romani din Dacia noua si din Coloniele lui Justinianu celu mare in Macedoni'a si Tracia, trecu Dunarea, si se asiédia in Dacia vechia la fratii loru, pentruca domnindu aci bulgarii incetara cu pradarea, nu cá si in provincie de acum castigande.

Hasparu móre in 683, si lasa de urmatoriu pe Terbeliu; éra imperatulu in 685, si 'i succede Justinianu II-le. — *)

§. 22. Justinianu II. 685—695.

Justinianu II. fiulu lui Pogonatu, abia érá de 16 ani candu primi scepstrulu, si indata strinse óste, si in scurtu timpu invinge pe slavenii, carii venisera cu bulgarii lenga Tesalonica, apoi facendu din ei 30,000 de militari 'i tramise in Africa in contra arabiloru, (687). — In contra bulgariloru plecá insusi, si deodata 'i rempinse peste Emu, dar' renturnandu, 'lu atacara in strimtorile muntiloru, si aci asia perdere mare suferi, incatu abia a scapatu cu viéti'a.

Justinianu II., incredintandu-se prea multu la unii dintre cei d'anteiu ai sei favoriti, acestia prin abuserile loru nemultiemira pe senatu si pe poporu. — Senatulu alese atunci pe Leontiu Patriciu de imperatu, carele taiá nasulu lui Justinianu II. si-lu esilá in Chersones (Crimia), éra pe favoriti 'i ucise. —

§. 23. Leontiu Patriciu, 695. Tiberiu III. 704.

Leontiu bate pe arabi in Africa, si recuprinde Cartagina; insa perdiendu-o peste unu anu, óstea din Africa redica pe Tiberiu III. (Apsimaru) de imperatu, si acesta venindu la Constantinopoiu, pe Leontiu

'lu taia la nasu, si-lu inchide in monastirea santului Dalmatiu (698). —

Justinianu esulatulu intielegendu ca chersonitii vreu se-lu ucida séu se-lu tramita la Constantinopoiu, fuge in Dar'a cetatea cazariloru, si aci se insóra cu Teodor'a, fé'a caganului. Tiberiu audiendu acést'a si temendu-se ca nu cumva Justinianu se vina cu ajutoriu strainu, tramite daruri multe caganului, cá se 'lu ucida, séu se ilu tramita. Teodor'a audiendu dela unu servu planulu uciderii, 'lu descópere lui Justinianu, si acést'a chiama la sine pe gubernatorulu tinentului, carele érá insarcinatu cu uciderea si 'lu sugruma, éra elu se suí pe naia si caletorf pe marea négra la Simlolu cu mai multi amici. —

Pe mare érá o fortuna grea, si unu amicu 'i díse: „Rógate lui Ddieu, si promite ca deca vei recastigá imperati'a, nu-ti vei resbuná“. Atunci Justinianu respunse: „De voiu iertá pe unulu dintre inimizii mei, in loculu acést'a se me innece Ddieu“. Fortun'a se aliná, éra elu ajungendu la gur'a Dunarii, tramise la Trebeliu regele bulgariloru, cá se-i dee ajutoriu spre recuperarea imperatiei, ca-i vá dá daruri, si fé'a de socia. — Trebeliu 'lu primesce cu onóre, redica óste, cuprinde Constantinopoiulu si ucide pe Leontiu si Tiberiu III. (704).

(Vá urmá.)

Varietati.

Proverbi orientali.

Ce doresce orbulu? doi ochi.

Cine alérge iute, cade 'n drumu.

Mai multe musce poti prinde cu unu fagure de miere, de catu cu o bute de ocetu.

Ocetulu daruitu e mai dulce, de catu miera cumperata.

Inim'a e unu copilu: spera ce doresce.

Rebdarea e chei'a bucuriei.

Celu ce scie multe, se insiéla adesea.

Nebunulu isi tiene inim'a pe limba, intieptulu isi liene limb'a in inima.

Fa bine celui ce 'ti face reu: astfelu vei fi iubitu si de Ddieu si de chiaru inimiculu teu.

*) Desi de aci incolo nu ne mai tienemu de imperiulu resaritenu, totusi primimu de cinosura cronologi'a imperatoru lui pana candu ajungemu la unu punctu, candu ni se desvólta viéti'a nationala si politica. —

Mananca si bea cu amiculu teu; dar' nu tractá cu dinsulu lucruri de interesu.

Celu ce voiesce a trai in pace, trebuie se fie surdu, orbu si mutu.

Omulu cu capulu usioru isi perde cialmao'a in multime.

Cate o data corabi'a se inclina; dar drumulu seu nu este mai pucinu dreptu.

Oulu de astadi face mai multu de catu gain'a de mane.

Femeea face prosperitatea seu ruin'a unei case.

Gain'a vecinului ne pare o gasca.

O mie de amici, e pucinu; unu inamicu este multu.

Cine plange pentru tóta lumea, orbesce.

Da 'ti mai bine capulu, de catu secretulu.

A dá celoru avuti este a cará apa in mare.

Celu ce da seraciloru, da lui Ddieu.

Lenesiulu díce: »Nu pociu«.

Suntu vorbe, care sémanu cu dulceti'a sarata.

Hotiulu de miere isi linge degetele.

Limb'a nu are óse, dar' sfarama cetati.

Nu muri magariúsiulu meu! Va veni primevar'a, si cu dins'a va cresce trifoiulu.

Acela e orbu, care cade de dóue ori intr'aceeasi grópa.

Omulu celu pré prudentu ajunge de multe ori a 'si sparge capulu de vre o brina.

Nimicu mai nefolositoru de catu consiliurile date unui neunu, si sapunulu ce ai dá unui negru cá se se faca albu.

Nu primi nici unu presentu ci'ti se va cere inapoi ori in dioa nuntii, sau in vre o dí de serbatóre.

O mie de cavaleri nu potu despuiá pe unu golu.

Candu vizitezi pe unu orbu, inchide ochii.

Nu te increde in cuvintele celoru mari, in durat'a linistii marii, in claritatea dílei ce apune, in puterea calului teu.

Celu ce cere ceva dela avaru, face tocmai cá celu ce ar voi se sape unu putiu in fundulu marii.

Pentru unu intielectu se gasescu duoi nebuni.

Hotiulu se feresce a fi prinsu, trece adesea de omulu celu mai onestu.

Unu neamicu cu minte face mai multu de catu unu amicu neunu.

* Diet'a Austriei de josu in siedinti'ai din 10. aprile a datu femeiloru unu felu de emancipare prin aceea, ca le-a recunoscutu dreptulu de a votisá si ele cá si barbatii

* Intr'unu spitalu alu Vienei o muiere de 35 ani nascu mai in septemanile trecute patru copii, trei fetiori si o féta.

* Triestulu incurendu va veni in legatura cu Pest'a prin drumu feratu. Esportulu Triestului in 1859 a fostu de 115, 289,691 fi., in 1860 de 123, 597,035 fiorini; éra importulu in 1859 de 135,393, 538 fi., in 1860 de 147, 147,834 fiorini.

* In tóta Germani'a sunt astadi 383 de asociatiuni pentru gimnastica cu 30,000 de membrii.

* Dela adunanti'a confederatiloru in Frankfurt s'a conchiamatu o comisiune din ómeni de specialitate, spre a se consultá asupra introducerii unei mesuri si unui puntu germanu universalu. Aceeasi in 12 januaru se adunase in Frankfurt si inca in prim'a-i siedintia a hotaritu unanimu, a recomandá guverneloru germane priimirea metrului de unitate a mesurei de lungime.

* Comerciulu Angliei in comparatiune cu celu din anulu trecut, arata numai pe trecutele luni Januaru si februaru unu scadiementu de vr'o 17 procente.

* Intr'unu orasiu alu statului Indian'a (din statele-unite) vietuesce celu mai betranu omu póte care se afla pe suprafaci'a grobului. Acestu betranu a implinitu acum 135 ani. Se bucura de tóte facultatile sale, mananca cu fórté bunu apetitu, merge regulatu la preambiare si vorbesce fórté voiosu. Candu ilu intrebi dat'a si locul nascerii sale raspunde:

»Suntu nascutu la 1725, intr'unu orasielu dela cinci pana la síese sute focuri, care se numesce New - York si care se afla situatu la gurile riului Hudson«.

Acestu orasielu de 500 pana la 600 focuri, astadi cuprinde o populatiune de 900,000 locuitori.

Responsuri.

A. S. — Oradea-mare. Nu putemu.

J. V. — Let'a. Tocma pecandu am primitu scrisórea DTale, se gatase cu tiparirea unu articulasii despre obiectulu acela, ce ese acum in Nrulu acesta, deci p'alu DTale nu l'am mai pututu intrebuintiá. Cu tóte aceste-Ti multumescu de atentiune. Catu pentru cele mai de multu, din acele inca nu se va mai tipari nimica. Ce am pututu am facutu, si ce nu se póte, nici se se pretinda.